

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА ГЛОБАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 339.976.2

JEL Classification F01

DOI 10.33111/EE.2019.42.KalchenkoT_OliinykV

T. Kalchenko

*Doctor of Economic Sciences, Professor
of the Department of the
International Management SHEE
«Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8804-5582>

Т.В. Кальченко

*д.е.н, професор кафедри
міжнародного менеджменту
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

V. Oliinyk

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the
Department of the International
Management SHEE «Kyiv National
Economic University named after
Vadym Hetman»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4384-4599>

В.В. Олійник

*к.е.н, доцент кафедри
міжнародного менеджменту
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ЛІДЕРСЬКІ АМБІЦІЇ КИТАЮ ТА США У ПАРАДИГМІ ГЛОБАЛЬНОЇ БІПОЛЯРНOSTІ

АНОТАЦІЯ. Досліджено принципові передумови, зміст і наслідки американо-китайського партнерства у парадигмі глобальної біполярності, незважаючи на певні стримуючі фактори та взаємне напруження у відносинах, обґрунтовано доцільність такої взаємодії на різних рівнях з індикацією на обопільну вигідність і безальтернативність в умовах, коли згасають традиційні уклади й індустріальний базис глобальної економічної системи, окреслюється позиціонування США та Китаю у біполярній моделі глобального управління; обґрунтовано наявні стратегічні конкурентні переваги Китайської Народної Республіки та США в контексті забезпечення довгострокових лідерських амбіцій на регіональних і глобальному ринках та виявляється потенційний їхній збіг у коротко- і довгостроковій перспективі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: парадигма, ідеологія, потенціал, стратегія, сценарій, біполярність, формат, взаємодія

LEADERSHIP AMBITIONS OF CHINA AND USA IN A GLOBAL BIPOLARITY PARADIGM

ANNOTATION. The core focus of the article is a Chinese-American rivalry on global economic arena in conditions, when almost all old and out of date behavioral models and influence instruments already have been rejected due to complete incompliance with absolutely new challenges and resource consumption stereotypes. The key goal of the analysis was to determine the principal ways and mechanisms of such a competition and possible cooperation schemes in terms of the loose of American of American control over the unipolar world, that had already been shifted down as harmful and too risky for all global community and progress. China has appeared on a geopolitical map not ready yet to be a global regent due to some civilizational features and partly because of the unwillingness to take responsibility for all global processes. Moreover, this country, despite evident progress in economic development demonstrates some weaknesses in operating globally, first of all, from the geoeconomic point of view, not having protected areas of economic interests, being more regional and not promoting clear and understandable ideology for the rest of the world. Therefore, the analysis showed the low capability of the USA to govern global process together with non-readiness of China to do the same. It was detected, if no changes to be done, one would see very soon a new USA in Asia and the total dilapidation of the old one. The most favorable scenario for both of global players was presented as a bipolar model of global governance with a core, comprised by the USA and China with some specific structural levels and zones of responsibility.

KEY WORDS: paradigm, ideology, potential, strategy, scenario, bipolarity, format, interrelation.

Вступ. На сьогодні домінування США не піддається сумніву, але все більше унаочнюється внутрішній занепад і нездатність цієї країни відповідати на поточні глобальні виклики. Цілком закономірним, отже, постає процес делегування лідерства новим учасникам як безальтернативних багато вчених визнають Китайську Народну Республіку. При цьому серед принципових аргументів зазвичай називають економічне лідерство цієї країни та вражаючу динаміку макропоказників. І дійсно, національна економіка КНР поряд з США, Японією, ФРН та іншими входить до складу найбільших у світі, а на її частку припадає 6 % світового ВВП [1, с. 13].

При цьому достатньо виразною вбачається специфіка розвитку сучасного Китаю, країни-цивілізації, коли всі зовнішні відносини підпорядковані власним гегемоністським уподобанням та зрозумілій тільки йому стратегії глобальної експансії, що аж ніяк не розрахована на потребу підлаштовуватись під існуючий лад

речей і на космополітизм, ретельно зберігаючи унікальність і характерні ознаки культурного коду.

Крім того, КНР належить до диверсифікованих економічних систем, де традиційні, старі, галузі (вугільна, металургійна, текстильна) органічно сполучаються з новими (авіаційна, космічна, хімічна, нафтопереробна тощо).

Зазвичай партнерство і суперечки КНР з основними геополітичними суперниками й розглядається під кутом зору показників економічного зростання.

Постановка завдання. Однією з найактуальніших проблем при цьому виступає наявний і перспективний конфлікт інтересів між старим і відносно новим центром розвитку — США та КНР. Дослідження геоекономічної ваги кожного з них дозволить визначити перспективний сценарій співробітництва і взаємодії. При чому мова автоматично не йде про банальні і доволі застарілі схеми паритетів (зрозуміло, що останні не можуть задовольнити на сьогодні ані Китай, ані США), ключовий фокус аналізу буде зосередженим на тимчасових геоекономічних альянсах з метою відносної глобальної стабілізації, в якій зацікавлені обидва принципи гравці.

Результати. Як уже зазначалося, дуже часто під час аналізу глобального потенціалу тієї чи тієї держави використовують сукупність кількісно-якісних показників. Однак вони не складають уявлення про приховані важелі і можливості окремо взятих учасників. Так, наприклад, темпи економічного зростання у 2017 р. у США становили трохи більше як 2 %, у КНР такий показник становив, відповідно, трохи більше як 5 %. Фактичні ж показники розвитку в індексному виразі свідчать дещо про інше (табл. 1).

Таблиця 1

ПОРІВНЯННЯ ІНДЕКСІВ РОЗВИТКУ КИТАЮ ТА США [2]

Країна	Індекс людського розвитку 2015 р.			Індекс глобальної конкурентоспроможності 2015–2016рр.		Індекс легкості ведення бізнесу 2015–2016 рр.
	Бал	Рейтинг	Рівень розвитку	Бал	Рейтинг	Рейтинг
Китай	0,727	90	високий	4,89	28	84
США	0,915	8	дуже високий	5,61	3	7

Як свідчать дані табл. 1, найкрасномовніше говорить про відсталість Китаю індекс людського розвитку. І не дивно, тому що як пріоритет цієї країни виступає постійне нарощення інвестицій до системи освіти, охорони здоров'я, сфери високих технологій.

Останніми роками була навіть розроблена національна інноваційна стратегія Китаю, яка спирається не тільки на розвиток освітньої та наукової баз, а й забезпечення відповідного комплексу інституційних умов, зокрема, розбудови підприємницького сектору, конкурентоспроможного на глобальних ринках; розробці принципів напрямів інноваційної інтеграції; виокремленні нових пріоритетів державної політики розвитку освіти, науки і технологій [3, с. 161].

За джерело технологічних інновацій Китаю були визначені такі:

- 1) технологічний імпорт;
- 2) отримання зразків зарубіжної техніки і технологій у процесі залучення прямого зарубіжного інвестування;
- 3) побудова власної технологічної моделі.

Курс на формування інноваційної економічної моделі в Китаї був узятим у 2006 р., коли Держрада країни прийняла «Основи державного плану середньострокового і довгострокового розвитку науки і техніки на 2006–2020рр.».

Ключовими цілями «Плану 2020» стали:

- ✓ побудова інноваційної економіки шляхом створення власних інновацій та мінімізація залежності від іноземних технологій;
- ✓ трансформацію підприємницького сектору на центральну рушійну силу процесу побудови високотехнологічної системи КНР;
- ✓ досягнення прориву у стратегічних галузях інноваційного розвитку.

Відставання Китаю від США у ранжуванні за рейтингом глобальної конкурентоспроможності можна зрозуміти, лише досліджуючи його складові (табл. 2).

Аналізуючи наведені дані, можна відмітити, що лише дві складові (охорона здоров'я та початкова освіта й обсяги ринку) мають майже ідентичні показники, і це свідчить, що США та Китай виступають як рівноправні партнери. Якщо ж оперувати макроекономічними показниками, то КНР майже неможливо досягнути. Однак якщо проаналізувати 9 складових рейтингу глобальної конкурентоспроможності, що лишилися, то США володіють незаперечною перевагою.

Таблиця 2.7

СКЛАДОВІ РЕЙТИНГИ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
НА 2015—2016 рр. Світовий рейтинг (бал) [4, с. 89]

Складові індексу	Китай	США
Інститути	51 (4,15)	28 (4,82)
Інфраструктура	39 (4,73)	11 (5,87)
Макроекономічне середовище	8 (6,52)	96 (4,35)
Охорона здоров'я та початкова освіта	44 (6,09)	46 (6,05)
Вища освіта та підготовка	68 (4,33)	6 (5,87)
Ринок товарів та послуг	58 (4,37)	16 (5,10)
Трудові ресурси	37 (4,50)	4 (5,40)
Фінансова сфера	54 (4,08)	5 (5,45)
Розвиток технологій	74 (3,70)	17 (5,85)
Обсяги ринку	1 (6,98)	2 (6,91)
Розвиток бізнесу	38 (4,32)	4 (5,60)
Інновації	31 (3,89)	4 (5,58)

Безумовно, беручи до уваги різноманітні рейтингові оцінки, не слід забувати про істотну частку суб'єктивізму і заангажованості під час їх складання, а також можливість маніпулювання результатами, але в будь-якому разі актуалізується питання — чи зможе Китай у найближчий час відірватися від регіонального статусу, змінюючи його на глобальний. В економічній площині йому це, здається, вдалося, але явно не вистачає політичної ваги, визнання, ідеологічної транспарентності та геополітичних важелів.

З нашої точки зору, щоб сформувати глобальний лідерський потенціал, КНР зобов'язаний:

- сформувати надійний і географічно-диференційований блок сателітів, союзників і ситуативних партнерів (у даному випадку прості методи кредитної підтримки, фінансових вливань, військово-технічної та гуманітарної підтримки не є пріоритетними у довготривалому аспекті);
- чітко окреслити і задекларувати сфери й ареали власних геоекономічних інтересів;
- інфраструктурно забезпечити зв'язок між різноманітними анклавом внутрішньокитайських і зовнішньокитайських зон і пріоритетних територій;
- усебічно популяризувати китайську модель економічного реформування і просувати китайський досвід на світовій арені;

- забезпечувати і реалізовувати чітку, зрозумілу і таку, що сприймається, глобальну ідеологію, що спирається не тільки на декларації, а й має економічне, інформаційне, культурне, технологічне підґрунтя;

- активно оперувати на глобальних фінансових, інвестиційних, торговельних, технологічних ринках із відданням переваги на користь розрахунків у національних грошових одиницях, використання потенціалу Банку інфраструктурних інвестицій, розвиток високоінноваційних технологій і систем [5, с. 118]

Отже, на сьогодні, коли ані США, ані Китай не спроможні повністю і стовідсотково контролювати глобальний економічний простір, найвірогіднішим теоретичним сценарієм розвитку на найближчу перспективу може виступати біполярність. Її не можна назвати найбільш оптимальним і зручним шляхом розвитку, але вона дозволить створити більш сприятливі умови до переходу до поліполярності й автономізації. Найбільш реалістичним у такому разі виступає процес стягування глобальної економічної системи навколо ядра «Китай—США», що цілком закономірно, адже одна країна має беззаперечну економічну вагу і потенціал довгострокового зростання, а інша — політичний статус, гіпертрофовану амбіційність, що примножується месіанством та фінансовими важелями управління. З нашої точки зору, основним мотиватором формування такого біполярного конструкту будуть виступи США, для еліти яких край бажано у над стислі строки переформатувати світовий простір, тим самим пролонгувавши власне існування у новому статусі і в новій ролі. Саме внаслідок цього ця країна і виступає головним подразником Китаю, провокуючи його на висунення претензій на глобальне лідерство (торговельні суперечки, корейська проблема, ситуація з островами у Південно-Китайському морі, напруження на кордонах).

Об'єктивна необхідність мирного існування та співробітництва з США породжує найгостріші дискусії всередині китайської еліти між «лібералами» і «новими лівими». «Ліберали» вважають подальше поліпшення китайсько-американських відносин головною умовою адаптації країни до вимог світової глобалізації. «Нові ліви» вважають у глобалізації виверт США з метою посилення свого впливу в світі і в Китаї. При цьому ще одна вельми впливова частина китайської еліти бачить майбутнє Китаю як нової наддержави, покликаної замінити СРСР у глобальному протистоянні з США.

Симбіозним результатом цієї боротьби є прагматична політика китайського керівництва щодо участі в інтеграційних процесах для

більшого власного розвитку та модернізації. Розуміючи при цьому всю ризикованість ситуації, що склалася, і вагу відповідальності, в першу чергу перед власним економічним добробутом, КНР намагається усіляко дистанціюватися, відхиляючись від магістрального шляху до формування біполярного центрizmu. Але у будь-якому разі, мова йде лише про виграш певного проміжку часу, адже ситуація не лишає великого резерву для маневрування. Місія Китаю у біполярній системі буде полягати у створенні нового фінансово-економічного центру з розвиненою інфраструктурою і сектором послуг, тобто у деякій подібності США, але на більш довершеному шаблі та з азійською специфікою. США ж, поступаючись економічною першістю, могли б лишити за собою роль глобального арбітру, центру зосередження глобальної управлінської еліти, отримуючи певний проміжок часу для відпочинку, зосереджуючись не на світових, а на внутрішніх економічних проблемах.

Крім того, у стратегічному плані США все ж розраховують на поступову трансформацію китайської політичної системи у демократичному напрямі на основі економічної лібералізації та залученні Китаю. На даному етапі, коли правляча в Китаї компартія в умовах постійного поліпшення економічного становища країни міцно контролює внутрішньополітичну ситуацію, США не роблять акцент на підрив існуючої системи зсередини. Однак вони не втраять шанс скористатися такою можливістю в разі зміни внутрішньої ситуації в Китаї, пов'язаної, наприклад, з міжнародними суперечностями або ж із підвищенням рівня соціальної напруженості [6, с. 4].

Висновки. Отже, американо-китайський альянс як комбінація «політичний патронаж/глобальний двигун» може бути ефективним у короткостроковій перспективі. Однак він буде потребувати переспрямування глобального товарного й енергетичного трафіку, реалізації ряду інфраструктурних проєктів, відходу деяких ключових гравців Близького Сходу (Саудівська Аравія, країни Перської затоки), можливо буде значно мінімізована роль Ізраїлю, Туреччини. Проте цілком можливим є рішучий підйом індійської, іранської, російської економік, що одночасно встановить нові обрії цивілізаційних конфліктів і проблем.

Центр тяжіння прийняття глобальних політичних і економічних рішень може часткового зміститися з США до КНР (які вже зараз задають тон у міжнародному кредитуванні, реалізації торгових проєктів тощо), а провідниками таких рішень можуть виступати вже існуючі та модернізовані ООН, Велика двадцятка чи будь-який компромісний варіант.

Найпростішу декомпозицію біполярного сценарію подано на рис. 1.

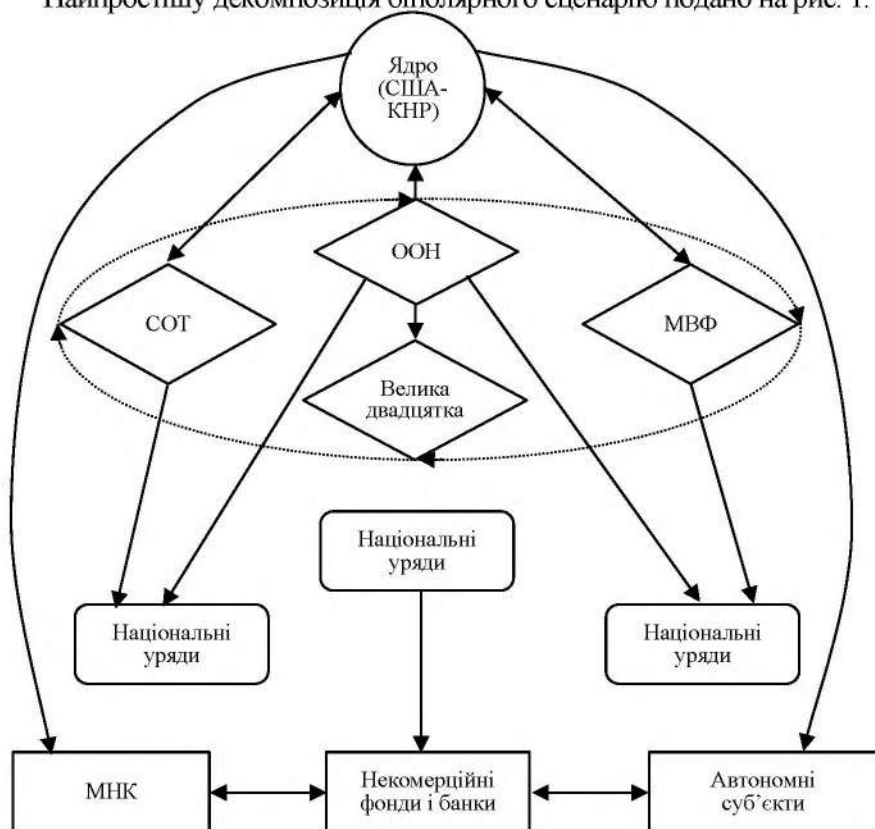

Рис. 1. Біполярний сценарій
у графічній інтерпретації [7, с. 288; 8, с. 45]

Можливі позитивні наслідки біполярності під керівництвом центру «США — Китай» можуть полягати в:

- економічному прагматизмі співробітництва поза імперативом політичної зміни режимів;
- диверсифікації кредитних програм;
- нових можливостях на картах глобальних економічних трафіків;
- урегулюванні економічних конфліктів і частини міжкраїнових суперечностей;
- потенціалі підйому і розвитку регіонів Африки та Латинської Америки, де наявними є інтереси КНР.

Негативні моменти також присутні і можуть полягати у такому:

- утворення нової системи центр периферійної нерівності;
- більш довершених формах експлуатації ресурсного потенціалу регіонів, включаючи інтелектуальні;
- провокування нових конфліктів цивілізаційного порядку;
- можливі суперечки/війни всередині ядра з його подальшим розколом;

- потенціал США блокувати економічне зростання Китаю за умов неможливості Китаю самотужки блокувати політичний диктат США.

У будь-якому разі ми лише доволі поверхнево окреслили можливості формування біполярного формату глобальної взаємодії на перспективу, який, проте, з тими чи тими варіаціями може бути цілком вірогідним.

Література

1. Xiuli, Wang. *China's International Economic Development 30 Years*. China International Economic Cooperation Association Writing Group. Singapore: Xinhua Cultural Enterprises, 2016. 340 с.
2. Китайський статистичний щорічник: сайт. URL: www.atats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm
3. Шейко А. Національна стратегія інноваційного розвитку Китаю. — Київ, 2013. — 157 с.
4. Національне статистичне бюро Китаю: сайт. URL: <http://stats.gov.cn/engliash/statisticaldata/yearlydata>
5. Современные трансформационные практики глобальной экономики: монография / Т.В. Кальченко. — Рига, 2018. — 132 с.
6. Meri, T. China passes the EU in High-Tech exports//Eurostat Statistic in focus. — 2009. — № 25. — С. 1–7.
7. Кальченко Т.В. Китайская цивилизационная модель экономического лидерства // KANT — Научный Рецензируемый Цитируемый Журнал. — 2018. — № 4(29). — С. 286–289.
8. Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Т.В. Кальченко та ін. Глобальна економіка: навч. посіб. — Київ, 2017. — 164 с.

References

1. Xiuli, Wang. *China's International Economic Development 30 Years*. China International Economic Cooperation Association Writing Group. Singapore: Xinhua Cultural Enterprises, 2016
2. China Statistical Yearbook. 2017. Foreign Trade and Economic Cooperation. Total Value of Imports and Exports of Goods. www.atats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm (accessed December 22, 2018)
3. Sheyko, Anatolyi I. «*Nazional'na stratehiya innovazynoho liderstva Kytayu*». [*National strategy of Chinese innovative development*]. Kyiv: DP «Ukrtehinform», 2013 [in Ukrainian]

4. National Bureau of Statistic of China. <http://stats.gov.cn/engliash/statisticaldata/yearlydata> (accessed December 13, 2018)

5. Kalchenko, Tymur V. *Sovremennye transformazionnye praktiki hlobalynoy ekonomiki* [Modern transformative practices of the global economy]. Riga: Palmarium Academic Publishing, 2018. [in Russian]

6. Meri, T. «China passes the EU in High-Tech exports». *Eurostat Statistic in focus*. 25(2009): 1-7.

7. Kalchenko, Tymur V. «Kitayskaya hlobalynaya tzivilizazionnaya model ekonomicheskoho liderstva [The Chinese global civilizational model of economic leadership]». *KANT — A Scientific Reference and Citation Magazine*, 4, 2018 [in Russian]

8. Lukyanenko, Dmytro H., Poruchnik, Anatolii M., Kalchenko, Tymur V., Riabetz Nataliya M., Tymkiv, Iryna V. *Hlobal'na ekonomika* [Global economy]. Kyiv: KNEU, 2017. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 10.04.2019 р.

УДК338.488.2

JEL ClassificationF20

DOI 10.33111/EE.2019.42.GrynkoT

T. Grynko

*D.Sc. (Economics), Professor,
Dean of the Faculty of Economics
Oles Honchar Dnipro National
University,
Dnipro, Ukraine*

Т.В. Гринько

*д.е.н., професор
декан факультету економіки
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7882-4523>

ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено динаміку та імперативи розвитку міжнародного туризму та гостинності. Визначено головні фактори, які обумовлюють розгортання сучасних трендів у сфері туризму та гостинності. Розглянуто тенденції зростання видів туризму та послуг гостинності, збільшення обсягу інноваційних рішень, посилення впливу сфери туризму та гостинності на суспільний розвиток, трансформацію факторів розвитку туризму та гостинності. Визначено детермінанти, які здійснюють визначальний вплив на туристичні потоки: транснаціоналізація, інтелектуалізація, інформатизація, соціалізація, активізація мобільності населення, атомізація суспільства, які зумовляють сталий розвиток суб'єктів туризму та гостинності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: імперативи, фактори, розвиток, міжнародний туризм, гостинність.